

75

ARDAHAN VİZYON PLANI

'KAFKASLARA AÇILAN KAPI'

KENTSEL VİZYON
PLATFORMU

KENTSEL VİZYON PLATFORMU

‘Kentsel Vizyon ile Kurgulanan Kentler’

NEF ve Kentsel Strateji tarafından kurulan
Kentsel Vizyon Platformu
kamu, sivil ve özel sektör işbirliği ile

- bölge
- kent
- mahalle

ölçeğinde çalışmalar yaparak, yeni planlama
yaklaşımı ve modellerini tartışmaya açmaktadır.

81KENT
VİZYON
www.kentselvizyon.org

“Ardahan Vizyon Planı” Kentsel Strateji tarafından geliştirilen kapsam ve içerik çerçevesinde, A. Faruk Göksu ve Sıla Akalp’ın Stüdyo 33’te verdiği eğitimler sonucunda, Müzeyyen Bütün tarafından hazırlanmıştır.

01

ANALİTİK BAKIŞ
Stratejik Göstergeler
10 Temel Sorun ve Fırsat
BEK Analizi

07

02

STRATEJİK BAKIŞ
Bölgesel İşbirliği
Kent Kurgusu

15

03

VİZYON
Bölgesel Vizyon
Kentsel Vizyon

20

5

04

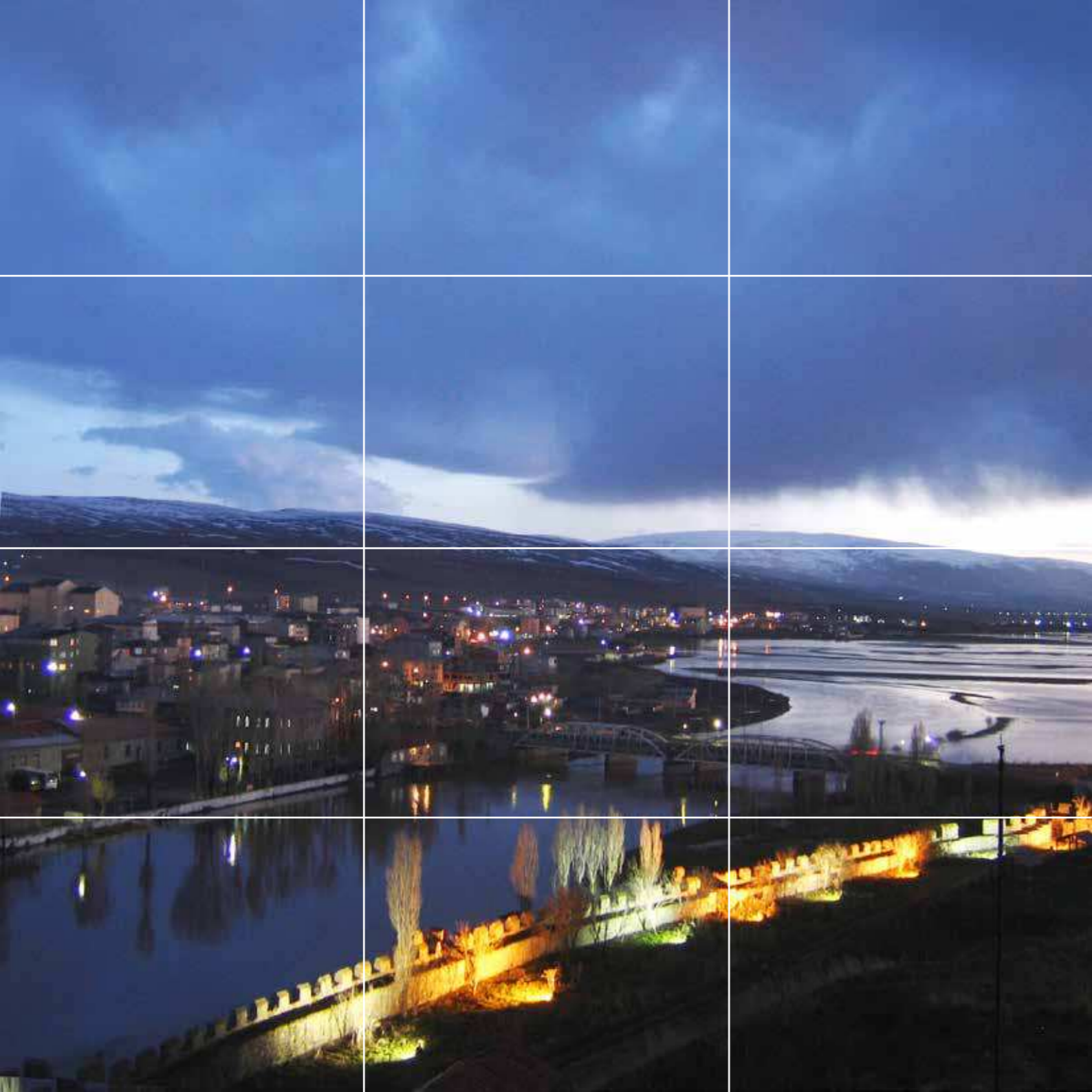
VİZYON ve EYLEM ÇERÇEVESİ
Vizyon Çerçevesi
Eylem Çerçevesi

23

05

ARDAHAN'IN GELECEĞİ İÇİN
10 TEMEL İLKE

36

BÖLÜM

01

ANALİTİK BAKIŞ

Stratejik Göstergeler
10 Temel Sorun ve Fırsat
BEK Analizi

STRATEJİK GÖSTERGELER

Nüfus:
107.000 kişi

Ekonomik Değerler:

- Tarım
- Hayvancılık, Balıkçılık ve Arıcılık
- Sanayi (gıda sanayi, orman ürünleri sanayi, lastik ve plastik sanayi, makine imalatı sanayi, tekstil sanayi...)
- El sanatları
- Madencilik
- Dokumacılık

Doğal Değerler:

- Dağlar (Allahuekber Dağları, Kısır Dağları, Yalnızçam Dağları, Keldağ, Akbaba Dağları)
- Yaylalar (Bülbülhan, Yalnızçam, Okçuoğlu, Botanik Yaylaları...)
- Göller (Çıldır, Aktaş, Ayı, Karagöl, Balık, Kanlı, Ayaz, Davar, Süngüllü, Sülüklü Gölü...)
- Nehirler-Dereler (Kura Nehri, Alabalık Deresi, Zigaristav Deresi ...)
- Ovalar (Göle, Hasköy, Çıldır)
- Kura Nehri Kanyonu
- Ormanlar (Ardahan Kent Ormanı, Posof Ormanı...)
- Atatürk Silueti
- Aktaş Gölü-12 hareketli adacık
- Akçakale Adası Sit Alanı

Tarihsel İzler:

- Medeniyetler: Urartular, Arda Türkleri, İskitler, Roma İmparatorluğu, Part İmparatorluğu, Sasaniler, Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu
- Kaleler
- Kuleler
- Tabyalar
- Mağaralar
- Camiler
- Kiliseler
- Şapeller
- Köprüler
- Dedeşen Külliyesi
- Sivil mimari örnekleri

8

Performans Kriterleri

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

70

ÇEVRE

79

EKONOMİ

67

SOSYAL

72

YAŞAM KALİTESİ

80

Eğitim:

Ardahan Üniversitesi
(2.200 öğrenci)

Sosyal Altyapı:

- 1 Üniversite
- 4 Kütüphane
- 2 Tiyatro salonu
- 1 Gençlik Merkezi
- 6 Halk Eğitim Merkezi

9

10 TEMEL SORUN

10

- 1 Dış göç- Beyin göçü
- 2 Stratejik konuma rağmen dış ticaret hacminin düşük olması
- 3 Sektörel sorunların çözümsüz kalması
- 4 Eğitim kalitesinin gereken düzeyde olmaması
- 5 Ulaşım ve altyapı yetersizliği
- 6 Kalifiye işgücü yetersizliği
- 7 Yatırım yetersizliği
- 8 Plansız kentleşme
- 9 Doğal kaynakların verimsiz kullanımı
- 10 Tanıtım ve pazarlama eksikliği

10 TEMEL FIRSAT

- 1 Stratejik konumun yarattığı ihracat potansiyeli
- 2 Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı
- 3 Uluslararası enerji hatları
- 4 Yüksek genç nüfus oranı
- 5 Organik tarım ve hayvancılık potansiyeli
- 6 Arı yetiştiriciliği ve bal üretimi
- 7 İlin kalkınmada öncelikli yöreler arasında olması
- 8 Doğal çevrenin kirlenmemiş olması
- 9 Kültürel ve doğal turizm değerleri
- 10 Ardahan Üniversitesi

11

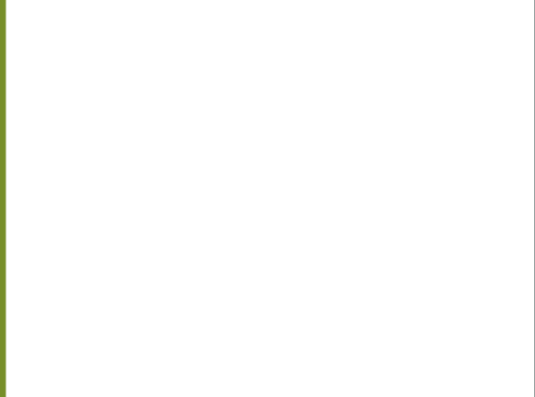
BEK ANALİZİ

Kaynak: KentSEL Strateji

Birikim	Gürcistan etkisi Ahıska ve Türkmen kültürü Tarihsel birikim Kırsal yaşam kültürü
Bereket	Doğal kaynaklar (Su) Arı-Balık Flora Hayvansal üretim
Beceri	El sanatları (Damal bebeği...) Arıcılık Hayvancılık Dokumacılık
Bakış	Doğal güzellikler Üretim ve bolluk Kültürel miras Etkileşim Dış ticaret
Büyüme	Tarımsal üretim Sanayi Turizm kaynakları Ardahan Üniversitesi
Beklenti	Sektörel sorunların giderilmesi Sanayi gelişimi Göç önleme politikaları Sınır komşuları ile ticaret Eğitim sorunlarının giderilmesi

Ekoloji	Temiz çevre Bal ormanları Flora ve Fauna Su kaynakları (Çıldır Gölü)
Ekonomi	Konum Tarım ve Ormancılık Hayvancılık ve Bal üretimi Sanayi El Sanatları – Dokumacılık
Eşitlik	Kırsal denge İş olanakları Etnik çeşitlilik
Etkinleştirme	Farklı kültürler Ardahan Üniversitesi Kırsal yaşam-Kent yaşamı Yönetim-Örgütlenme İşbirliği
Edinim	Sürdürülebilir doğal çevre Büyüyen ekonomi Artan ticaret hacmi Birlik ve dayanışma
Entegrasyon	Gürcistan-Türkiye Temiz çevre yönetimi Kır ve kent Üretici-Sanayi-Tüketici Ardahan Üniversitesi ve Yerel yönetim

Koruma	Ekolojik kaynaklar Tarihi değerler Sosyokültürel yapı Somut olmayan değerler Toplumsal bellek
Kapasite	İhracat kotası Taşıma kapasitesi Üretim kapasitesi İşgücü kapasitesi
Kalkınma	Ulaşım bağlantıları Sanayi yatırımları Dış ticaret hacminde artma Göçün engellenmesi İşgücü artışı
Kimlik	Kültürel birikim Tarihsel geçmiş Sosyo-kültürel çeşitlilik Toplumsal hafıza Yemek kültürü
Katılım	Eğitim ve özendirme Ardahan Üniversitesi Birlikler, dernekler, odalar Sivil toplum kuruluşları
Kurgu	Ekolojik üretim Gelişmiş sınır ilişkileri Eğitim ve işbirliği Artan refah düzeyi

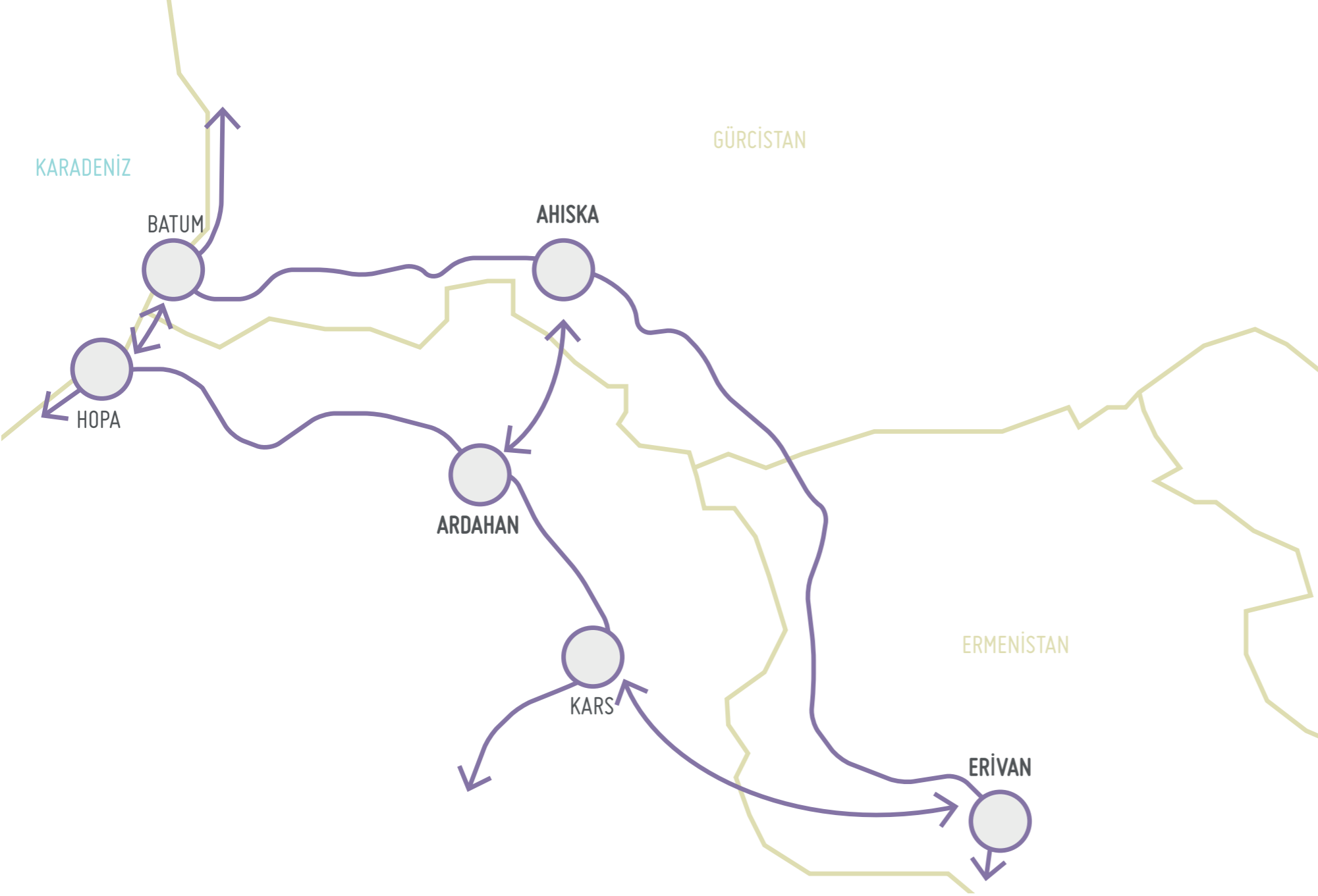

BÖLÜM

02

STRATEJİK BAKIŞ
Bölgesel İşbirliği
Kent Kurgusu

BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ

ARDAHAN, BÖLGE İÇİNDE HANGİ STRATEJİK ROLÜ ÜSTLENECEK?

Ardahan'da halkın başlıca geçim kaynakları, tarımsal üretim, hayvancılık ve arıcılık faaliyetlerini içeren ve Türkiye ortalamasının üstünde üretim gerçekleştiren tarım sektörüne dayalıdır. Tarımsal üretimde yaşanan birtakım sıkıntılar, Ardahan'da halkın geleneksel ekonomik değerlerini terk etmelerine neden olmakta ve halkı göçe zorlamaktadır. Tarımsal üretime dayanan bir kent ekonomisinde göç probleminin önüne geçmek isteniyorsa bu ancak tarım sektöründe ve üretilen ürünlerin pazarlanmasında yaşanan sorunların çözüme kavuşturulmasından geçmektedir.

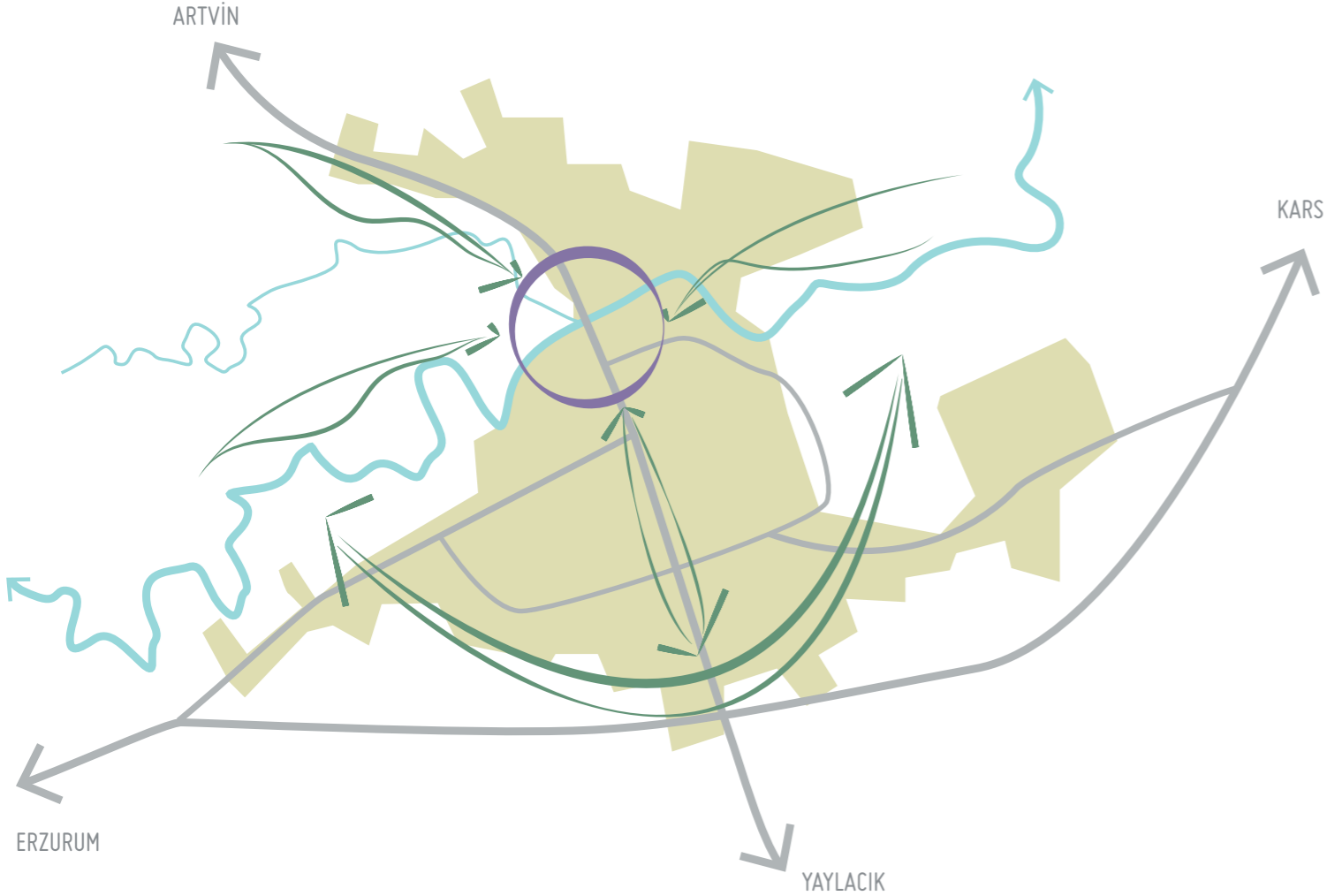
Organik gıda ürünlerine olan talep gün geçtikçe artmaktadır. Elverişli ekolojik şartlara sahip olan Ardahan toprakları, organik üretim açısından büyük bir fırsat sunmaktadır. Çiftçilerin modern tarım metotlarına uyum sağlayamaması, kimyasal gübre ve tarım ilaçlarını kullanmada yaşanan adaptasyon sorunları, organik tarım yönteminin bölge halkı tarafından tercih edilmesini kolaylaştıracaktır. Ardahan, elindeki tarımsal üretim gücünü ekolojik yöntemlerle gerçekleştirdiğinde, bölgede dış pazara organik ürün ihracatı yapan bir kent konumuna gelecektir. Bu durumda, mevcutta var olan tarımsal problemlerin çözüme kavuşturulması, organik üretime giden yoldaki engellerin kaldırılması ve yetersizliklerin giderilmesi gerekmektedir. Kamu ve özel sektörün yenilikçi tarımsal üretim metotları geliştirmesindeki yetersizlikler, üretici örgütlerinin yetersiz olması ve organik üretim paydaşları arasında etkin bir iletişim ağının ve işbirliğinin bulunmaması, organik üretim yapılmasının önündeki en büyük engellerdir.

KENT KURGUSU

YENİ KENT KURGUSU NE OLACAK?

Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde fırsatlar kenti olan Ardahan'da, ulaşım ağlarının yetersiz olması ve stratejik konumuna rağmen dış ticaret hacminin düşük olması gibi sorunlar sektörel gelişimi ve kalkınmayı engellemiştir. Sınır kenti olmak, dezavantaj olarak görülmemeli, dış pazara yakınlık, ihracat potansiyeli ve sınır ötesi ilişkilerin sınır kentlerine ekonomik avantaj sağlayacağı gelişim modelleri kurgulanmalıdır. Yeni kent kurgusu, potansiyellerin ve sorunların farkına varan bir kalkınma planlamasından geçmektedir. Kentin potansiyelleri belirlenirken, sektörlerin birbirinden bağımsız düşünülmemesi gerekir. Ekonomik birikimin artması için, her sektörün bir diğer sektör ile iç içe olması sağlanmalıdır.

- TRACECA Projesi'nin bir ayağı olan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattının kurulacak olması, Ardahan'ın dış ihracat potansiyelini artıracak önemli bir fırsat olacaktır. Mevcut karayolu ağlarının güçlendirilmesi erişilebilirliği artıracak, turizm ve sanayi gelişimine katkıda bulunacaktır.
- Yeni tarımsal metotlarını destekleme ve pazarlama stratejisinin üreticiyi korumaya yönelik düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durumda, geleneksel tarımsal üretim yöntemlerini terk etmemiş olan çiftçilerin ve besicilerin, getirisi yüksek olan organik üretim metoduna karşı çıkmayacağı düşünülmektedir.
- Bölgesel Teşvik Yasası'na göre 6. Bölge'de bulunan Ardahan'da özel sektör yatırımları beklenen düzeye ulaşmamaktadır. Sanayinin gelişmemesine sebep olarak, il dışı yatırımcıların yeterli teşvik ve desteklemelere rağmen Ardahan'da yatırım yapmayı riskli bulması gösterilmektedir. Bu durumda, devletin bizzat kendi açtığı tesisleri ilk birkaç yıl işlettikten sonra devretmesi sorunu çözebilecek bir adım olacak ve teşviklerle özel sektörün yatırım yapmasını bekleme sorunu ortadan kalkacaktır.
- Ardahan doğal güzellikleri ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmanın getirdiği tarihi mirası ile turizm potansiyeli yüksek olan bir ildir. Turizm sektörünün gelişmemiş olmasının nedeni, gereken alanlara yeterli yatırımların yapılmamış olması ve tanıtım eksikliğidir. Turizm merkezi olarak planlanan alanların, altyapı ve üstyapı hizmetleri ile desteklenmesi gerekmektedir.

BÖLÜM

03

VİZYON
Bölgesel Vizyon
Kentsel Vizyon

BÖLGESEL VİZYON
ORGANİK ÜRETİM MERKEZİ

KENTSEL VİZYON
YEŞİL KENT

BÖLÜM

04

VİZYON ve EYLEM
ÇERÇEVESİ
Vizyon Çerçevesi
Eylem Çerçevesi

VİZYON ÇERÇEVESİ 3x3 EYLEM ÇERÇEVESİ

1 FARKLILIK

- 1 Sınır:**
Kafkaslara Açılan Kapı
- 2 Tarımsal Üretim:**
Geleneklere Bağlı Kalmak
- 3 Arıcılık:**
Uzun Dilli Saf Kafkas Arısı

2 TEMA

- 1 Demiryolu Ağı:**
Demirden Gelen Güç
- 2 Tarihi ve Kültürel Miras:**
Kaleler ve Kuleler Kenti
- 3 Ekolojik Çevre:**
Doğallığın Korunması

3 STRATEJİ

- 1 Çözüm Odaklı Yaklaşım:**
Çözüme Yürümek
- 2 Benimsetme ve Tutundurma:**
Eğitimle Büyümek
- 3 Göçü Minimize Eden Büyüme Modeli:**
Sınırların Potansiyelini Kullanmak

ARDAHAN'IN GELECEĞİ

1 SEKTÖR

- 1 Tarım:**
Ekolojik Üretime Geçiş
- 2 Sanayi:**
Dış Ticaretin Lokomotif
- 3 Ulaşım ve Turizm:**
Entegre Sektörlerin Yükselişi

2 PROGRAM

- 1 Bütünleşme; Sektörler Arası Entegrasyon:**
Girdi ve Çıktı Döngüsü
- 2 Örgütlenme:**
Birlikteliğin Gücü
- 3 Sürdürülebilir Kullanım:**
Organikliğin Koşulu

3 PROJE

- 1 Üretim Farklılaşması:**
Organik Üretime Geçiş
- 2 Sanayi; Farklılaşan Ürünlerin İşlenmesi ve Pazarlanması**
- 3 Doğa ve Kültür Turizmi:**
Süreç Yönetimi

VİZYON ÇERÇEVESİ

3 FARKLILIK

3 TEMA

3 STRATEJİ

Sınır

Demiryolu Ağı

Çözüm Odaklı
Yaklaşım

Tarımsal
Üretim

Tarihi ve
Kültürel Miras

Benimsetme
ve Tutundurma

Arıcılık

Ekolojik Çevre

Göçü Minimize
Eden Büyüme
Modeli

3 FARKLILIK

1

Sınır

Ardahan'ın Gürcistan ve Ermenistan sınırında ve Türkiye sınırları içinde Kars, Erzurum ve Artvin komşuluğunda bulunması stratejik konumunu özetlemektedir. Kuzeydeki Posof ilçesinde bulunan ve faaliyette olan Türkgözü Sınır Kapısı, Ardahan'ın Kafkaslara açılan kapısıdır. Aktaş Sınır Kapısı'nın faaliyete geçmesiyle ticari ilişkiler artacak ve Bakü'yü Kars'a bağlayan demiryolu hattının Ardahan'da bulunan istasyonu dış pazara açılan bir kapı olacaktır.

2

Tarımsal Üretim

Ardahan halkının başlıca geçim kaynağı hayvancılık ve tarımsal üretimdir. Karasal iklim ve yükselti nedeniyle il, kaliteli çayır ve mera alanları ile kaplıdır. Üretilen ürünlerdeki temel sorun iklim şartlarına bağlı verim azlığıdır. Geleneksel üretim yöntemlerine bağlı kalan aile işletmeleri, modern tarım metotlarına adapte olamamış, buna bağlı olarak, üretimde verim azalmıştır. Fakat, ürün kalitesinin oldukça yüksek olması, organik üretim yapılması yolunda fırsatlar sunmaktadır.

3

Arıcılık

Ardahan'ın kuzey kesimleri (Posof ilçesi ve çevresi) Karadeniz ikliminin etkisi altındadır. Yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsü Doğu Karadeniz Bölgesi'nin özelliklerini taşır. Zengin bitki örtüsü ve kaliteli mera alanları ile Ardahan, önemli arıcılık potansiyeline sahiptir. Kafkas ırkı arı, dünyada bulunan dört önemli arı cinsinden biridir ve en uzun dile sahip arıdır. Posof ilçesi saf Kafkas arısı içermesi bakımından arı üretim faaliyetleri için izole edilmiş önemli bir bölgedir.

3 TEMA

1 Demiryolu Ağı

Demirden Gelen Güç

TRACECA Projesi, Asya kıtasını Avrupa kıtasına bağlayan ticaret yolu projesidir. Zengin kaynaklara sahip Uzak Doğu ülkelerini Avrupa'ya bağlamayı hedefleyen proje, Kafkasya üzerinden Türkiye sınırlarına giriş yapmaktadır. Bakü, Tiflis ve Kars arasında demiryolu bağlantısı kurulmasını öngören proje Türkiye sınırlarına Ardahan'ın Çıldır ilçesi üzerinden girmektedir. Proje kapsamında yapımı devam eden Senger Tüneli, Türkiye'nin ilk ve tek sınır tüneli olacaktır. Ardahan'ın kalkınmasında önemli bir yer tutan demiryolu projesinin il sınırları içindeki istasyonu Yukarıcanbaz İstasyonu olacaktır.

2 Tarihi ve Kültürel Miras

Kaleler ve Kuleler Kenti

Ardahan'da, birçok medeniyete ev sahipliği yapmanın vermiş olduğu birikim ile tarihi çok eski dönemlere uzanan tarihi eserler mevcuttur. Turizm potansiyeli barındıran yaklaşık 20 adet kalesi ve 10 adet kulesi ile Ardahan, kaleler ve kuleler diyarıdır. Erişim sorunları, turizm potansiyeli barındıran alanların altyapı hizmetlerinden yoksun olmaları ve tanıtım eksiklikleri, var olan potansiyellerin değerlendirilmesinin önündeki engellerdir. Kültür turizmi ve ayrıca doğa turizmi için önemli bir il olan Ardahan'da, turizm planlaması ve stratejisi başarılı bir şekilde kurgulanarak sektörel canlanma sağlanabilir.

3 Ekolojik Çevre

Doğallığın Korunması

Doğal çevre barındırdığı yaşamla, denge ve döngü içerisindedir. Neredeyse tüm sektörel faaliyetler, doğal çevrenin tahribatına neden olmaktadır. Üretimin ekolojik olarak devam edebilmesi, bu tahribatı minimize eden bir üretim yaklaşımı benimsemekten geçmektedir. Modern tarım metotları ise doğal çevrenin sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Aynı şekilde, arıtma tesisi ile bağlantısı bulunmayan sanayi tesisleri toprak ve su kirliliği yaratarak doğal çevreyi tahrip etmektedir. Temiz ve sağlıklı üretimin yolu, yeşil bir kent modeli ile mümkündür.

3 STRATEJİ

1 Çözüm Odaklı Yaklaşım

Çözüme Yürümek

Ardahan'ın temel sorunlarından biri olan dış göçün nedenleri, insanları göç etmeye iten faktörlerin araştırılması ile bulunabilir. Bu durumun nedenleri, işsizlik, eğitim ve sektörlerdeki ekonomik gerileme olabilmektedir. Sektörlerde ekonomik gelişmenin sağlanması ancak problem analizi yapmaktan ve onları çözmekten geçmektedir. Ardahan'da tarımsal üretimde, hayvancılıkta, arıcılıkta, sanayi sektöründe ve eğitimde ciddi problemler bulunmaktadır. Çözüm odaklı yaklaşarak, dış göç stratejisinin belirlenmesi gereklidir.

2 Benimsetme ve Tutundurma

Eğitimle Büyümek

Ardahan'da uygulanan tarımsal üretim, hayvancılık ve arıcılık yöntemleri, halen geleneksel metotlarla yapılmaktadır. Organik ve geleneksel üretim yönteminin örgütlü yapılması ve üreticinin oluşabilecek zararlardan minimum etkilenmesi amacıyla, üretici eğitimleri ile halkın bilinçlendirilmesi sağlanmalı, organik üretimde devamlılığın sağlanması için tarımsal stratejiler oluşturulmalıdır.

3 Göçü Minimize Eden Büyüme Modeli

Sınırların Potansiyelini Kullanmak

Ardahan %44 yüksek genç nüfus oranı ile ekonomik anlamda geleceği olan bir kenttir. Sektörlerin yaratacağı hizmet açığını kapatılabilmek amacıyla, Ardahan Üniversitesi'nin yetişmiş işgücü değerlendirilmelidir. Uygun sanayi yatırımları ve teşvik programları ile genç nüfusun bölgede kalması ve istihdam edilmesine yönelik projeler hazırlanmalıdır.

3 SEKTÖR

1 Tarım

Ekolojik Üretime Geçiş

Mevcut verilere göre Ardahan'da ortalama güneşli gün sayısı 89,5 gün olarak hesaplanmıştır. Yıllık ortalama sıcaklığın 3,7 oC olduğu göz önünde bulundurulursa, tarımsal üretimde verimin az olmasının bir nedeni olarak da karasal iklim koşulları gösterebilir. Ancak üretilen ürünlerin kaliteli olmasının nedeni, üreticilerin geleneksel üretim modelini terk etmemiş olmasıdır. Et ve süt ürünleri, balıkçılık ve arıcılık potansiyelleri, bu üretimlerin büyük ölçüde organik yapıyor olması ve su kaynaklarının bolluğu tarımsal fırsatlardır. Organik ürünlere olan iç ve dış pazardaki taleplerin, bu fırsatlardan yararlanarak karşılanmaya ve tanıtılmaya çalışılması gerekmektedir. Tarımsal çeşitlerden yerel Posof elması, Ardahan Kafkas çiçek balı, Göle kaşar peyniri, Ardahan deri peyniri yöreye has farklılaşan ve bilinen ürünlerdir.

Tarım sektörü ile uğraşan üretici halkın, uygun tarımsal politikalarla desteklenmesi sağlanabilir. Üretilen ürünlerin bir kısmı ise işlenerek katma değerli ürünler yaratılabilir. Nihai ürünler gelişmiş ticaret ağları ile iç ve dış pazarlara gönderilebilir.

2 Sanayi

Dış Ticaretin Lokomotifi

Üreticileri en büyük problemlerinden biri olan sermaye yetersizliğine rağmen üretilen tarımsal ürünlerin tamamının, işlenmeden iç ve dış pazara sevkiyatının gerçekleştirilmesi, ürünlerin işlenmesinden gelen katma değerın başka illerde veya ülkelerde kalmasına neden olmaktadır. Teşvikler ve desteklemelerle özel sektör yatırımlarının beklenen düzeyde gerçekleşmediği Ardahan'da, genç nüfusun istihdam edilmesi için ilk birkaç yıl işletildikten sonra devredilen sanayi tesislerinin kurulması gerekmektedir. Nihai ürünlerin karayolu ağı ile iç pazara, karayolu ve demiryolu ağı ile dış pazara sevkiyatı gerçekleştirilirse, elde edilen ekonomik kazanç birikim yolu ile Ardahan'ın kalkınmasını sağlayacaktır.

3 Ulaşım ve Turizm

Entegre Sektörlerin Yükselişi

Turizm yatırımlarının, ulaşım ve altyapı hizmetlerinden bağımsız düşünülmemesi gerekmektedir. Ardahan'da bu iki sektörde de çeşitli problemler bulunmaktadır. Karayolu ulaşım bağlantılarının yetersiz olması, sevkiyatın ve taşımacılığın karayoluna bağımlı olduğu Ardahan'da sorun teşkil etmektedir. BTK demiryolu ağı, Havaalanı projesinin olmaması ve en yakın havaalanına (Kars Havaalanı) olan uzaklığın yaklaşık 95 km olması başta turizm sektörü olmak üzere diğer sektörleri de etkileyen önemli bir problemdir. Türkgözü ve Aktaş Sınır Kapıları turizm ve ihracat kapısı olarak görülmektedir. Turizm sektöründe olan problemler ise büyük ölçüde analiz ve yatırım eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Dört mevsim turizm imkânının olduğu kentte, bu sektörün gelişmemiş olması planlama yetersizliğinin bir sonucudur.

3 PROGRAM

1 Bütünleşme; Sektörler Arası Entegrasyon

Girdi ve Çıktı Döngüsü

Her bir işletmenin birçok girdisinin yanında aynı oranda da çıktısı vardır. Yeşil kent vizyonu çerçevesinde atık yönetimi önemli bir yer tutmaktadır. Sanayi işletmelerinin atıkları, evsel atıklara göre çevreye daha çok zarar vermekte ve sanayi işletmelerinde verimliliğin düşük olmasına neden olmaktadır. İşletmelerin çıktılar içinde atık olarak nitelendirdiği ürünler, başka bir sektör için girdi olabilmektedir. Böylelikle atık miktarı azaltılarak, çevresel etkiyi minimuma indirmek mümkün olabilmektedir. Bu duruma örnek olarak, hayvancılık ile üretilen organik gübrenin, organik tarımsal üretimde kullanılması verilebilir.

2 Örgütlenme

Birlikteliğin Gücü

Avrupa Birliği ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kaynaklı tarımsal desteklerden faydalanmak için yasal bir zorunluluk haline gelen tarımsal örgütlenme, Ardahan'da yeterli seviyede değildir. Tarımsal üretimi artırmak, kaliteli mahsul elde etmek ve hak edilen karı almak için örgütlenmeye gereksinim duyulmaktadır. Yeni organik üretim metotlarının uygulanması, bu metotlara uygun tarımsal politikaların belirlenmesi, uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi ve pazarda etkin bir konumda olmak örgütlü üretici yapısının olmasını gerektirir. Örgütlenmenin olmadığı bir tarımsal üretimde üreticiler, sermaye yetersizliği ve ürünleri optimum fiyatla pazarlayamama gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

3 Sürdürülebilir Kullanım

Organikliğin Koşulu

Ekonomik kalkınma, ekolojik kaynakların koruma ve kullanımı arasındaki dengeyi sağlamakla uzun vadeli olabilir. Temiz bir çevrenin varlığı ancak koruma ile mümkünken, kullanım sınırının eşik değerini aşması doğal çevrenin sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Geçimini organik üretimden sağlayan bölge insanı için koruma kullanma dengesini baskı ile benimsetmek yersiz olacaktır. Ekonomik gelirini temiz çevreden sağlayan her üretici doğal dengeleri koruma eğilimine sahip olacaktır.

3 PROJE

1 Üretim Farklılaşması

Mevcut Sorunların Analiz Edilmesi

Ardahan'ın tarımsal üretim sorunları her faaliyet için farklılık göstermektedir. Tarım sektöründe temel sorun verimliliğin az olmasıdır. Özel olarak, tarımsal üretimde temel sorun örgütlenme ve pazarlama sıkıntısıyken, hayvancılık faaliyetlerinde hayvan ırkına bağlı olan hastalık problemleri ve hastalığa bağlı olan et ve süt üretiminde verim azlığı problemi. Arıcılık faaliyetlerinde ise üretici eğitiminin sağlanmaması ve üretilen kaliteli balın tanıtımının ve pazarlamasının yapılmaması temel sorunları oluşturmaktadır. Bu tür bir yapılanmanın olduğu üretim sisteminde sorunların çözümlerinin sağlanması ve yeni bir yapılanmaya gidilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Organik Üretime Geçiş

Teşvik, Eğitim ve Bilgilendirme Çalışmaları

Sermaye yetersizliği problemi Ardahan'da çiftçilerin karşılaştığı problemlerden biridir. Gereken teşvik ve desteklerin büyük oranda sanayi işletmeleri için yapılması tarımsal üretimle geçinen halkın sermaye kriziyle karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu probleme bağlı olarak yıldan yıla değişen üretim miktarı dalgalanmaları sanayi sektörünü de etkileyerek verimi düşürmektedir. Teşvikler ile çiftçilerin desteklenmeleri gerekmektedir. Sorunların çözüme kavuşturulması üretimde geçici bir etki yaratacaktır. Örgütsüz olan üreticiler çeşitli sorunlarla karşılaşacak ve sektörel kalkınma gerçekleştirilemeyecektir. Yeni bir tarımsal üretim metodu uygulanmak isteniyorsa, bu, üretimin sürekliliği açısından çiftçi eğitimleri ile mümkün kılınabilecektir.

Üretime Başlanması

Organik tarım, modern tarım yöntemleri kullanan üreticiler için zorlu bir süreç demek olsa da geleneksel üretim yöntemlerinden kopmamış üreticiler için doğal üretim döngüsünün başlık değiştirmiş haline karşılık gelmektedir. Ardahan Üniversitesi'yle işbirliği içerisinde kurgulanan üretim modelinde üniversitenin rolü, organik üretimin gerçekleştirilebileceği arazilerini belirlemek ve verim artışına yönelik çalışmalar yapmaktır. Organik üretimin teşviki ile belirlenen alanlarda üretim yapacak üreticilere kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca tohum dağıtımı gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Organik tarım metoduyla hayvansal üretimin de mümkün olduğu ilde, organik gübrelerin tarımsal üretimde kullanılması ile ekolojik döngünün korunması amaçlanmıştır.

3 PROJE

Sanayi Farklılaşan Ürünlerin İşlenmesi ve Pazarlanması

Sanayi Yatırımları

Ardahan'da sanayi sektörüne yönelik sorunlar, sağlanan teşviklerin yatırımları beklenen düzeyde artırmamış olması, ulaşım sorunları, organize sanayi bölgesinin tamamlanmamış olması ve firmalar arasında bütünleşmenin eksik olması olarak sıralanabilmektedir. Sanayi yatırımları artsa bile üretim ekolojik yapılmadığı sürece kaynak kullanımı ve verimlilik uzun vadeli olmayacaktır. Bu durumda, üretimin ekolojik olarak gerçekleştirilmesi gerekmekte ve organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri atık su arıtma tesisinden bağımsız düşünülmeden inşa edilmelidir.

Ulaşım Yatırımları

Ardahan'da ulaşım, karayolu ile yapılmasına rağmen, karayolu bağlantılarında eksiklikler ve standart düşüklüğü mevcuttur. Ürünlerin taşıma maliyetlerinin en az olduğu taşımacılık şeklinin denizyolu ve demiryolu olduğu bilirse de Ardahan'da denizyolu ile taşımacılık mümkün değildir. Havaalanı ve ülke içi demiryolu projelerinin bulunmaması, karayolu altyapısının güçlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Uluslararası demiryolu projesi olan TRACECA Projesi, Ardahan'ın Kars'la ve Tiflis'le demiryolu bağlantısını kurarak erişilebilirliğini artırmakta, iç ve dış pazarlara olan mesafesini azaltmakta ve maliyetlerin düşürülmesini sağlamaktadır.

İç ve Dış Pazarlara Dağıtım

Karayolu ulaşımına dayalı olarak, Posof ilçesinde bulunan Türkgözü Sınır Kapısı ve Çıldır ilçesinde bulunan Aktaş Sınır Kapısı'nın etkili bir şekilde kullanılması hem turizmi hem de ticari faaliyetleri artıracak bir fırsat yaratmaktadır. Demiryolu ulaşımına dayalı olarak, Avrupa'ya Asya'ya bağlayacak demiryolu ağının Ardahan'dan geçmesi ve bir istasyonunun bulunması, gelecekte bu bölgede ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlayacaktır. Ardahan'ı iç ve dış pazarlara bağlayan demiryolu hattı ile tarımsal ürünlerin ve sanayi ürünlerinin nakliyatının daha az maliyetle gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

3 PROJE

Doğa ve Kültür Turizmi Süreç Yönetimi

Alan Analizlerinin Yapılması

Ardahan'da, tarihi ve doğal birçok turizm alanı mevcut olmasına karşın, turizm planlamasının eksikliğinden dolayı turizm sektöründe gelişme olmamaktadır. Kış aylarında havanın -30 oC'ye düşmesi turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. 2013 yılında, Yalnızçam Uğurludağ Kayak Tesisi kış turizmi için yatırım yapılacak alanlar listesine alınarak gereken altyapı ve üstyapı inşaatları tamamlanmıştır. Ardahan'ın doğal ve tarihi değerlerinin, sadece kış turizm için değil, doğa turizmi ve kültürel turizm kapsamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, tarihi kalelerin, kulelerin, camilerin ve kiliselerin kültür turizmi kapsamında değerlendirilip korunarak uzun yıllar yaşatılması sağlanabilmektedir. Doğal alanlar ise gereken analizler yapılarak doğa turizmi kapsamında değerlendirilmektedir.

Taşıma Kapasitelerine Göre Altyapı ve Üstyapı Hizmetlerinin Sağlanması

Taşıma kapasiteleri ekolojik taşıma kapasitesi, sosyoekonomik taşıma kapasitesi, fiziki taşıma kapasitesi ve psikolojik taşıma kapasitesi olarak çeşitlenmektedir. Gereken altyapı ve üstyapı hizmetleri taşıma kapasitesini dikkate almadan planlanırsa, kısa vadede ekolojik dengelerin bozulmasına neden olacağından tercih edilen bir durum olmayacaktır. Ayrıca, psikolojik taşıma kapasitesine göre, turist sayısındaki artış her zaman olumlu sonuçlar yaratmamaktadır. Turistlerin kültürü ile yerel halkın kültürü tezat oluşturduğu zaman, turizm sektörünün bölge için uzun vadeli olacağından bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bu durumda, taşıma kapasitesi değerlerine göre yatırım yapmak, kaynakların heba olmaması açısından önem taşımaktadır.

Temiz Doğanın Sürdürülebilir Olması

Bir ekosistemde, bitkiler ve hayvanlar gibi canlı varlıklar, hava, su, toprak ile bir arada düşünülmelidir. Ekonomik kalkınma sağlanırken, tarımsal üretimin toprağa ve su kaynaklarına, sanayinin su kaynaklarına ve havaya zarar verdiği çoğu zaman dikkate alınmamaktadır. Bu sürdürülebilir olmayan gelişme sonucu doğal kaynaklar aşırı tahrip edilmiştir. Ardahan'da uzun süreli bir ekonomik kalkınma hedefleniyorsa, doğayı korumak için önlemlerin alınması sağlanmalıdır. Doğal kaynakların korunması bütün sektörleri ilgilendirmekte ve sektörel politikalarla desteklenerek yapısal değişikliklerin gerçekleşmesi gerekmektedir.

BÖLÜM

05

ARDAHAN'IN GELECEĞİ
İÇİN 10 TEMEL İLKEARDAHAN'IN GELECEĞİ İÇİN
10 TEMEL İLKE

1. **KAPI:** Önemli Ulusal ve Uluslararası Bağlantılar
2. **TİCARET HAREKETLİLİĞİ:** Kafkaslara Geçiş Noktası
3. **TEMİZ ÜRETİM YÖNTEMLERİ:** Organik Tarım
4. **ERİŞİLEBİLİRLİK:** BTK Demiryolu Projesi
5. **ENERJİ KORİDORU:** TANAP DGBH, BTC HPBH ve NABUCCO DGBH Enerji Hatları
6. **İSTİHDAM ARTIŞI:** Çalışan Genç Nüfus
7. **GÖÇÜ ENGELLEYEN BÜYÜME:** Artan Sanayi Yatırımları
8. **GELİŞEN ÜNİVERSİTE:** Azalan Kalifiye Eleman Sorunu
9. **4 MEVSİM TURİZM:** Kaynakların Dengeli Kullanımı
10. **ENTELEKTÜEL ŞEHİR:** Eğitim Kalitesinde Artış

KAPI: Önemli Ulusal ve Uluslararası Bağlantılar

Ardahan, Ermenistan ve Gürcistan ülkelerine sınır olmanın verdiği fırsatların yanında, Kars, Erzurum ve Artvin illeri ile de komşudur. Posof ilçesinde bulunan Türkgözü Sınır Kapısı, yakın zamanda faaliyete geçecek olan Aktaş Sınır Kapısı ve TRACECA Projesi'nin bir parçası olan Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı ile Ardahan'ın stratejik önemi daha da artacaktır.

TİCARET HAREKETLİLİĞİ: Kafkaslara Geçiş Noktası

Sınır kapılarının faaliyete geçmesiyle, Artvin'de Gürcistan sınırına Muratlı Gümrük Kapısı'nın açılacak olmasıyla ve yapımı devam eden BTK Demiryolu Projesi, Ardahan'ın Kafkaslara ve Asya'ya açılan bir kapı olmasını sağlayacaktır. Bu durumda, ulaşım altyapılarının güçlenerek önemli ulusal ve uluslararası bağlantılara sahip olmasıyla iç ve dış ticaret hacminin artması beklenmektedir.

TEMİZ ÜRETİM YÖNTEMLERİ:

Organik Tarım

Ekosistemin devamlılığı, onu korumaktan geçer. Mevcut tarımsal üretim anlayışı, kimyasal kullanımları ile doğa tahribatı yaratmak ekolojik olmamaktadır. Ancak, Ardahan'ın geleneksel tarımsal üretim yöntemlerini terk etmemiş olması, ürünlerin organik üretilmesi aşamasında çok büyük fırsatlar yaratmaktadır.

40

ERİŞİLEBİLİRLİK:

BTK Demiryolu Projesi

Havaalanı ve şehirlerarası demiryolu projesinin planlanmadığı Ardahan'da ulaşım, karayolu bağlantıları ile sağlanmaktadır. Yapımı devam eden TRACECA Demiryolu Projesi, uluslararası bağlantılar içeren, doğunun zengin kaynaklarının Avrupa kıtasına aktarılmasını hedef alan bir ticaret projesidir. Ulaşımın demiryolu ile kesintisiz devamlılığını esas alan projede, Yukarıcanbaz istasyonu Ardahan sınırlarında bulunmakta ve Ardahan'a büyük fırsatlar sunmaktadır.

41

ENERJİ KORİDORU: TANAP DGBH, BTC HPBH ve NABUCCO DGBH Enerji Hatları

Ardahan, il sınırlarından geçen üç ayrı uluslararası ham petrol ve doğalgaz boru hattı projelerine rağmen bu potansiyelden faydalanmamış bir şehirdir. HES projeleri, Ardahan'ın enerji ihtiyacını karşılamakta, ısınma amaçlı olarak da kömür ve odun kullanılmaktadır. Şehir merkezinde doğalgaz ilk defa 2014 yılının başında kullanılmış olup altyapı yetersizliğinden dolayı geniş alanlara hizmet verilememektedir.

05

06

İSTİHDAM ARTIŞI: Çalışan Genç Nüfus

Ardahan'da genç nüfusun, eğitim ve iş olanaklarının yetersizliği nedeniyle şehri terk etmesi ekonomik durgunluğun ve gerilemenin sebebi olarak gösterilmektedir. Sorun odaklı yaklaşım benimsenerek, sektörel politikalarla genç nüfusun istihdam edilmesi sağlanabilmektedir. Kalkınan sanayi, yeni sektörel hizmet ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir. Kalifiye eleman yetersizliği sorunu, üniversitede verilen eğitimin kalitesinin ve tercih edilebilirliğinin artırılması ile mümkün olmaktadır.

GÖÇÜ ENGELLEYEN BÜYÜME: Sektörel Canlanma

Mevcut sorunların tespiti ve çözüm önerileri, kaybedilen nüfusun il sınırlarına getirilmesi için değil, var olan nüfusun korunması için gereklidir. Ardahan'da ulaşım bağlantılarının artması, turizm ve sanayi sektöründe canlanma beklentileri, tarımsal problemlerin çeşitli politikalarla çözüme kavuşturulması ve gelişen üniversite eğitimi ile genç nüfusun istihdam olanağının artacağı ve dış göç probleminin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

GELİŞEN ÜNİVERSİTE: Azalan Kalifiye Eleman Sorunu

2008 yılında kurulan Ardahan Üniversitesi, kampüs içinde barınma hizmetlerini ve sosyal ve kültürel hizmetleri içeren bir üniversitedir. Ardahan'ın en büyük sorunlarından biri olan göç probleminden birisi de beyin göçü olmaktadır. Ardahan'ın başarılı öğrencileri, yüksek öğrenimlerini tamamlamak için başka illeri tercih etmekte ve geri dönüş yapmamaktadır. Ardahan Üniversitesi'nde kapasitenin ve verimin artırılması ile bu sorunun çözülebileceği düşünülmektedir.

4 MEVSİM TURİZM: Kaynakların Dengeli Kullanımı

Ardahan, doğal ve tarihi güzellikleri ile önemli turizm potansiyelleri taşıyan ancak bu potansiyelleri değerlendiremeyen bir şehirdir. Kaleler ve kuleler diyarında, Çıldır ve Aktaş gölü doğa turizmi ile Yalnızçam Dağı kış sporları turizmi ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Damal ilçesinde, her yıl Haziran ve Temmuz ayları arasında Karadağ yamaçlarına yansıyan Atatürk silüeti Ardahan'ın turizm yönünden en dikkat çeken özelliklerinden biridir.

09

ENTELEKTÜEL ŞEHİR: Eğitim Kalitesinde Artış

Ardahan'da eğitim düzeyi konusunda ciddi problemler yaşanmaktadır. Eğitim düzeyi ile alakalı olarak, hizmet veren birçok işletmede veya kurumda kalifiye eleman sıkıntısı yaşanmaktadır. Eğitime dair sorunlar zaman zaman tartışılrsa da, kalıcı bir çözüm getirilememiştir. Sistemin ana sorunlarına odaklanmak eğitim kalitesinde artış için gerekli olmaktadır. Göç ve istihdam sorununu hafifletmek için eğitimde yeni bir yapılanmaya gidilmesine ihtiyaç vardır.

10

81 KENT VİZYON

14 BOLU	42 KONYA	58 SIVAS	64 UŞAK	36 KARS	46 KAHRAMANMARAŞ	16 BURSA	79 KİLİS
40 KIRŞEHİR	43 KÜTAHYA	59 TEKİRDAĞ	65 VAN	70 KARAMAN	49 MUŞ	17 ÇANAKKALE	18 ÇANKIRI
41 KOCAELİ	44 MALATYA	60 TOKAT	66 YOZGAT	71 KIRIKKALE	74 BARTIN	77 YALOVA	80 OSMANIYE
07 ANTALYA	45 MANİSA	61 TRABZON	67 ZONGULDAK	72 BATMAN	75 ARDAHAN	78 KARABÜK	81 DÜZCE
08 ARTVİN	01 ADANA	62 TUNCELİ	68 AKSARAY	73 ŞIRNAK	76 İGDIR	79 KİLİS	82 MARDİN
15 BURDUR	04 AĞRI	63 ŞANLIURFA	69 BAYBURT	74 MUGLA	77 ERZİNCAN	78 KARABÜK	83 AYDIN
27 GAZİANTEP	03 AFYON	10 BALIKESİR	19 ÇORUM	53 RİZE	48 MUĞLA	55 SAMSUN	28 GİRESUN
	05 AMASYA	11 BİLECİK	20 DENİZLİ	30 HAKKARİ	48 MUĞLA	55 SAMSUN	29 GÜMÜŞHANE
	06 ANKARA	12 BİNGÖL	21 DİYARBAKIR	31 HATAY	57 SINOP	56 SİİRT	30 KASTAMONU
	02 ADIYAMAN	13 BİTLİS	22 EDİRNE	32 İSPARTA	39 KIRIKLARELİ	37 KASTAMONU	
		23 ELAZIG	23 EDİRNE	33 İÇEL	25 ERZURUM		
			24 ERZİNCAN	34 İSTANBUL	26 ESKİŞEHİR		
			25 ERZURUM	35 İZMİR			